



Jan Bruynens dagen komen één voor één

DOOR LEON JANSSEN
FOTO HARRY HEUS

Jan Bruynen uit Grubbenvorst raakte in 1981 tijdens het motorcrossen verlamd tot aan zijn nek. Hij was negentien jaar. Het kasplantje van toen rijdt nu ruim 15.000 kilometer per jaar in een elektrische rolstoel door Noord- en Midden-Limburg. Tijdens zijn tochten maakt hij op ingenieuze wijze video-opnamen.

Het scenario voor het leven van Jan Bruynen moest volledig herschreven worden toen de ziekenwagen hem op 2 september 1981 van het crossterrein in Grubbenvorst naar het ziekenhuis bracht. Jan wilde nog wat rondjes rijden op zijn crossmotor voordat hij samen met vrienden thuis naar een film van The Who zou gaan kijken. Zijn ouders waren op vakantie, voor de tweede keer in hun leven. Vader liet zijn boerenbedrijf niet achter als hij niet zeker wist dat vee en land in goede handen waren. En die handen had hij gevonden. Jan's handen. Boer worden was niet de eerste keus van Jan. De bedrijfsopvolger was eigenlijk al jaren daarvoor gevonden in Bart, de oudste zoon. Hij overleed echter in 1979 door een tragisch ongeval. Na een bezoek aan de kermis in Grubbenvorst werd hij overreden. „Mam had Bart's avonds nog uitgezwaaid”, vertelt Jan. „Dat is het laatste wat we van hem gezien hebben. Hij was na het ongeval te zeer verminkt. We hebben geen afscheid kunnen nemen. Het is nog

steeds een raadsel wat er precies gebeurd is. Mam heeft het politierapport nooit willen lezen. Bang voor wat Bart door had moeten maken.” Jan zou twee weken na het ongeval van Bart voor vier jaar tekenen als beroepsmilitair bij de technische troepen. „Geld verdienen en rijbewijzen halen in het leger, dat was het plan”, zegt hij. „Maar ik kon mijn ouders, mijn broer Ernest en m'n twee zussen toch niet alleen laten met hun verdriet en ellende. Daarom besloot ik, eigenlijk met wat tegenzin, thuis te blijven en op de boerderij te werken. Naarmate de gezondheid van mijn vader slechter werd en hij me steeds meer verantwoordelijkheid gaf, kreeg ik er steeds meer zin in. Uiteindelijk durfde hij het aan met mam op vakantie te gaan en de boerderij enkele weken aan mij over te laten.”

ZE WAREN NET twee dagen weg toen Jan met zijn crossmotor van de baan raakte en met zijn hoofd en schouders achter een boom bleef hangen. Hij liep hierbij een hoge nekdwarslaesie op. De diagnose was keihard: als hij zou overleven dan zou hij altijd een kasplantje blijven. Hij bleef leven. Jan werd naar Hoensbroek gebracht om te revalideren. „Drie maanden lang werd ik om de twee uur gedraaid, zag alleen plafond of vloer. Het enige wat ik had waren mijn gedachten. Nooit meer lopen; nooit meer fietsen; nooit meer croszen; nooit meer... Toen ik het ongeluk kreeg was ik nog maagd. Seksuele gedachten en behoeften had ik nog steeds. Die zitten tussen de oren. Hoe het zou zijn om de liefde te bedrijven, zou ik in dit leven niet meer te weten komen. Die drie maanden, dat was een lange retraite. Ik kon niet weglopen, niet vluchten. Het was buigen of barsten. Uiteindelijk heb ik me heel bewust bij de situatie neergelegd. Heb de schepen achter me verbrand. Ik wilde niet meer achterom kijken en klampte me vast aan de goede herinneringen uit het korte leven dat achter me lag. En dat ben ik ook later blijven doen. Ik had gelukkig veel vrienden. Dankzij hun veelvuldige bezoek en de steun van mijn familie heb ik die moeilijke tijd doorstaan. En natuurlijk door het 'troostbezoek' van mam, zij kwam elke dag.” Van één persoon nam Jan Bruynen na zijn ongeval heel bewust afscheid: zijn vriendin. „Zeventien jaar en bloedmooi. Het was altijd mijn droom geweest om vrouw en kinderen te krijgen. Ervoor te zorgen dat het mijn lieve schat, mijn gezin aan niks zou ontbreken. Het zou voor mij altijd een sprookje blijven. Ze wilde wel bij me blijven, maar dat was ooit toch misgelopen. Als je gezond bent, kun je niet als ge-

handicapt leven. Mijn vriendin aan de kant drukken terwijl ik haar het liefst nooit meer los zou laten, dat was een van moeilijker dingen die ik in m'n leven heb moeten doen. Af en toe zie ik haar nog. Dan praten we en fietst ze een stuk met mij mee.”

Dat Jan na anderhalf jaar Hoensbroek naar huis zou komen, dat stond voor moeder Truus en de familie vast. Jan: „Daar heb ik zelf nooit voor hoeven vechten. Mam zei: hij komt terug en blijft bij ons. Een tweede zoon nemen ze me niet meer af. De dood van Bart had onze familie extra hecht gemaakt. Jan”, zei mam ooit, „het klinkt misschien egoïstisch maar ik zou willen dat ik Bart nog zo had”. Er wordt wel eens gezegd dat mam zich voor mij heeft opgeofferd. Maar dat is niet zo, ze zou het niet anders gewild hebben dan dat ze voor mij kon zorgen. Twee keer per week naar het verzorgingshuis om mij te bezoeken was voor haar een zware straf geweest. Vijf, zes uur per dag was ze met mij bezig. Wassen, verzorgen, eten geven, aankleden. Niets was voor haar te veel, nooit een kwaad gezicht. Als ze 's nachts om vier uur kwam om me te draaien, fluisterde ze in mijn oor: *Wilt u wat drinken? Lig u lekker?* Door haar ben ik al 23 jaar ondanks mijn handicap een bevoorrecht mens. Veel mensen kennen me alleen van zien, die man met de hoed in de rolstoel. Ze vinden me misschien zielig. Want laten we eerlijk zijn, niemand is jaloers op mijn handicap. Maar op een thuis zoals ik dat heb, daar kunnen ze zeker jaloers op zijn.” Voor de verzorging van Jan kreeg Truus Bruynen vier jaar geleden een koninklijke onderscheiding. Het is misschien wel normaal dat ouders voor hun kinderen zorgen, luidde het oordeel van de commissie die de lintjes toekent, maar duur en intensiteit van deze mantelzorg is voldoende reden om Truus Bruynen te onderscheiden. Truus Bruynen reageerde bescheiden: „Ik heb het altijd graag gedaan, het heeft me nooit moeite gekost.”

HET WAS ECHTER niet alleen de verzorging van Jan die haar aandacht opeiste, de dwarslaesie bracht ook een aantal lichamelijke klachten met zich mee. „Ik ben longpatiënt”, zegt hij. „Mijn ademhaling stopt als ik slaap. Net alsof je onder water zit. Daardoor sliep ik slecht. Daar kwamen ze vijf jaar geleden bij toeval achter toen ik in het ziekenhuis in Venlo lag. Een arts ontdekte dat ik telkens na korte tijd wakker schrok. Daarom heb ik nu 's nachts ik een meuskapje op. Dat zorgt ervoor dat ik in- en uitadem. Anders stopt de zuurstoftoevoer naar de hersenen en word je ook geestelijk half gaar. Bovendien ben ik hartpa-

tiënt, heb nog maar één nier, ik ben suikerpatiënt en nu ook stomapatiënt. Ik slik achtien pillen per dag om niet ziek te worden. Ik ben compleet afhankelijk. Als je me zo in een rolstoel ziet, dan lijkt het heel wat. Maar de schijn bedriegt. Zet me in een volle supermarkt, doe de deur dicht en twee weken later ben ik omgekomen van honger en dorst. Ik heb vaak schuldgevoelens als anderen iets voor me doen en ik niks kan terugdoen. Dat gaat nooit over. Je kunt niks zelf bepalen. Een mug die op je gezicht gaat zitten, je moet wachten totdat-ie klaar is met zuigen en vanzelf weer weggaat. Je kunt niet de hele nacht roepen of iemand die mug weg wil jagen. De tv op een andere zender zetten, daar heb ik jaren om moeten vragen. En dat kun je ook niet elk half uur doen. Dus kijk je maar de hele avond naar één zender. Zo zijn er heel veel dingen. Ik kijk echter niet naar wat mogelijk is, maar naar wat ik wel kan. Als je blijft treuren over wat je niet kunt, dan is dat verspilde energie. Mijn vader zegt altijd: wie niet draaien wil, staat stil.”

Toen Jan een elektrische rolstoel kreeg die hij met de kin kon besturen, ging een nieuwe wereld voor hem open. De rolstoel had in 1999 net duizend kilometer op de teller. Nog geen vijf jaar verder staat er ruim 77.000 km op. „Ik rij 's morgens aan en kijk waar ik uitkom. Ik heb heel Noord- en Midden-Limburg wel zo'n beetje gehad. Tot Roermond en Nederweert toe. Ik kijk 's morgens naar het weerbericht zodat ik weet wat ze me aan moeten trekken. Sneeuw, regen, hagel. Binnenblijven is een straf voor mij. Als ik buiten ben dan gaat het ademen ook lekkerder, makkelijker. Als ik terugkwam van mijn lange ritten stond mijn moeder aan de voordeur. Ze had de soep klaar. Ze vroeg me altijd waar ik geweest was en wat ik had gezien. Vaak kon ik haar dat niet vertellen, ik moest op de weg letten. Daarom wilde ik het graag filmen. Als ik het haar niet kan vertellen, dan wil ik het haar graag laten zien, dacht ik.”

Jan legde zijn dilemma voor aan Hans van der Beele, met wie hij bevriend is. Die wilde Jan graag helpen. De Sevenumse fotograaf schakelde op zijn beurt elektronica-expert Frans Hendriks in. Na jaren zoeken en experimenteren, want een met een blaaspomp te bedienen videocamera bestond nog niet, kon Jan Bruynen het eerste prototype op zijn rolstoel laten bevestigen. De speciale beugels daarvoor werden gemaakt door buurman Henk Obers en vriend Hay Reinders maakte een doorzichtige kap om de camera te beschermen. En het werkte. Niet alleen technisch, Jan bleek ook talent te hebben. „Een fotografisch oog”, zoals

Hans van der Beele het noemt. Het talent van Jan ging ook niet voorbij aan Wim Wijnhoven, medewerker van de plaatselijke omroep Reindonk. Die zendt nu elke twee weken een natuurfilmpje uit van Jan Bruynen. Een 'Jan-en-Allemanfilmpje'. Inmiddels schoot Jan Bruynen zo'n zestig bandjes van anderhalf uur vol. Jan: „De filmbeelden zijn altijd heel rustig. Eigenlijk ben ik ook een rijdend statief. Ik sta altijd op rails. Ook al stormt het, de beelden blijven toch stil. Dat is heel rustgevend. Ik sta stil en het leven gaat aan mij voorbij. Ik observeer alleen. En het mooie van video-opnamen is, dat je van alles kunt weglaten. Dat kun je in het echte leven niet.”

IN EERSTE INSTANTIE monteerde Hans van der Beele de opnamen, maar sinds enkele weken doet Jan de montage zelf. „Op gevoel.” Via een joystick in zijn mond bedient hij de computer met daarop het videobewerkingsprogramma. Draaiboek, opnamen en montage: Jan Bruynen. „Mam was altijd zo trots als ik met de beelden thuiskwam”, vertelt Jan. „Ze vroeg altijd meteen aan mijn broer Ernest om de televisie aan te zetten en de camera aan te sluiten. Ze wilde meteen zien wat ik opgenomen had.” Enkele maanden nadat Jan zijn eerste beelden aan haar kon laten zien, overleed de zeventigjarige Truus Bruynen aan een acute hartstilstand. „Nog geen minuut voordat ze stierf had ik haar met mijn blaaspomp telefoon vanuit mijn rolstoel gebeld. Ik kom eraan, zei ik. Ik zet de deur open jongen, zei ze. Het waren haar laatste woorden. Toen ik thuiskwam, zat ze op een stoel met haar hand voor het gezicht. Ik vroeg of ze wat in haar oog had. Ze reageerde niet en ik zag hoe haar hoofd naar voren knikte. Ik schreeuwde om hulp.” Opnieuw ging Jan Bruynen in retraite. Twee maanden lang bleef hij alleen met zijn gedachten aan zijn moeder die hem al die jaren dag in, dag uit had verzorgd en getroost. „Natuurlijk, ik ben keiverdrietig, maar aan de andere kant ook dankbaar dat ik haar zo lang heb gehad”, zegt Jan. „Ze heeft me ook niet verlaten. Ik voel nog dat ze constant bij me is. Het grote verschil is dat ze niet meer voor me zorgt en er nu dertig verschillende verpleegsters over de vloer komen. Dat is wennen. Mijn broer Ernest is nu de spil van het gezin. Hij heeft die taak van mam overgenomen. Ik wil de draad zo snel mogelijk weer oppakken, zei Ernest, twee dagen nadat mam was overleden. Mijn vader, Ernest en ik maken er het beste van, dat hebben we met elkaar afgesproken. Geen verplichtingen, geen beloften. Mam zei altijd: de dagen komen één voor één.”